

**“ZIYORAT TURIZMI” TUSHUNCHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY
MAZMUNI VA MOHIYATI**

PhD Beknazarov Farxod Abdivohidovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

ORCID: 0009-0008-9957-2469

farxodbeknazarov@sies.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimizda ziyorat turizmini rivojlantirishning nazariy asoslari o'rganilgan bo'lib, unda uning ijtimoiy-iqtisodiy mazmuni va mohiyati xorijiy va mahalliy olimlar qarashlari asosida yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ziyorat turizmi, diniy markazlar, joylashtirish vositalari, potensial turistlar, haj ziyorati, diniy marosimlar.

**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ И СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ
ПАЛОМНИЧЕСКОГО ТУРИЗМА**

PhD Бекназаров Фарход Абдивохилович

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В данной статье рассмотрены теоретические основы развития паломнического туризма в нашей стране, в которой освещены его социально-экономическое содержание и сущность на основе взглядов зарубежных и отечественных ученых.

Ключевые слова: паломнический туризм, религиозные центры, средства размещения, потенциальные туристы, паломничество, религиозные обряды.

**SOCIO-ECONOMIC CONTENT AND ESSENCE OF THE CONCEPT OF
"PILGRIMAGE TOURISM"**

PhD Beknazarov Farkhod Abdivakhidovich

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. This article examines the theoretical foundations of the development of pilgrimage tourism in our country, which highlights its socio-economic content and essence based on the views of foreign and domestic scientists.

Keywords: pilgrimage tourism, religious centers, accommodation facilities, potential tourists, pilgrimage, religious rituals.

Kirish.

Eng qadimgi sayohatchilar qatoriga, birinchi navbatda, sayohatni rivojlantirishga katta hissa qo'shgan ziyoratchilarni kiritish kerak. Har qanday sayohatning maqsadi (yoki maqsadlar to'plami) bor va u asosan motivga bog'liq. Insoniyat tarixi davomida sayohatchining maqsadi ko'pincha diniy mazmunga ega bo'lgan. Bunday sayohatlar oxir-oqibat ziyorat turizmining shakllanishi va rivojlanishini boshlab bergan.

Diniy motivatsiya turistlar oqimiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Diniy ziyorat turizmining tarixiy rivojlanishiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, uning shakllanish va rivojlanish evalyutsiyasi asrlarga borib taqalishiga guvoh bo'lamiz. Ziyorat maqsadlardagi sayohatlar haqidagi eng qadimgi, ishonchli tasdiqlangan ma'lumotlar antik davrga to'g'ri keladi. Qadimgi yunonlar va rimliklar ziyoratgohlar va ibodatxonalarga tashrif buyurishgan.

O'z dinini yoyish, ziyoratgohlarga sig'inish va ularni himoya qilishga intilayotgan turli konfessiyadagi ziyoratchilar o'sha davrlar uchun eng mashaqqatli va uzoq yo'llarni bosib o'tganlar.

Ziyoratning umumiy asosi barcha dinlar uchun yetarlicha umumiy bo'lgan e'tiqoddir, "ibodat yoki marosim ma'lum bir joy, tabiiy yoki sun'iy ob'ekt bilan bog'liq bo'lishi, xudo yoki boshqa hurmatga sazovor hodisa bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu tog' cho'qqilari, toshlar va qoyalar, daryolar va ko'llar, buloqlar, daraxtlar, to'qaylar bo'lishi mumkin" (Beknazarov, 2019). Inson tomonidan yaratilgan narsalarga, birinchi navbatda, qurbonlik qilinadigan joylar, ibodatxonalar, dafn etilgan joylar kiradi. Alohida o'rinni xudolar, avliyolar, milliy qahramonlar va boshqalar deb hisoblangan yuksak hurmatga sazovor odamlarning qabrlari yoki yodgorliklari egallaydi.

To'rtta asosiy jahon dinlariga kelsak, shubhasiz: nasroniylar, musulmonlar va yahudiylar qadimgi Falastin hududini Muqaddas zamin uchun hurmat qilishadi. Ziyoratgohlarning markazi va konsentratsiyasi Quddusda bo'lib, u yerda ibodatxonalardan biri tinch (bugungi kunda) bir vaqtning o'zida bir necha diniy konfessiyalarga bo'lingan. Yahudiylar uchun Quddus - va'da qilingan yer - nasroniylik paydo bo'lishidan ancha oldin ziyorat markazi bo'lgan va bugungi kunda ham shunday bo'lib qolmoqda. Yig'layotgan devor bor, yahudiylar uchun ziyorat qilish majburiy bo'lgan muqaddas joy. Devor yahudiylarning qo'zg'oloni uchun jazo sifatida rimliklar tomonidan 70-yilda shahar va Ikkinchi ma'badning vayron qilinganligini anglatadi. U Hirod va Shoh Sulaymon ibodatxonasining asosini tashkil etgan toshlardan yasalgan. Zamonaviy Quddusda yahudiylar uchun yaqin tarixdagi ziyorat ob'ektlari mavjud. Ular orasida Yod Vashem - qayg'u maskani, natsistlar tomonidan shafqatsizlarcha o'ldirilgan olti million yahudiyning xotirasi zali kiradi. Zal 1957 yilda qurilgan va butun dunyodagi yahudiylar uchun muhim ziyorat ob'ekti hisoblanadi.

Musulmonlar uchun hajning haqiqiy markazi Makkadadir. Islom qonunlariga ko'ra, musulmonning axloqiy tamoyillari orasida Makkaga farz bo'lgan hajni o'z ichiga olgan beshta asos (ustun) mavjud. Shundan so'ng, musulmon boshqa, ijtimoiy ierarxiya va umumbashariy hurmatning yuqori darajasiga o'tadi va badavlat odamlar zaiflik yoki boshqa yaxshi sabablarga ko'ra, xizmatchi yoki advokatni Hajga yuborishlari mumkin.

Muqaddas joy Al-Harom masjidi bo'lib, unda Ka'ba joylashgan - kulrang-yashil granit bloklaridan iborat katta kub shaklida muqaddas joy. U kvadratga asoslangan bo'lib, uning diagonali shimoldan janubga, ikkinchisi esa g'arbdan sharqqa yo'naltirilgan. Ka'ba burchaklaridan biriga qora tosh o'rnatilgan. Ziyoratning avj nuqtasidagi asosiy harakat - Ka'bani soat miliga teskari yo'nalishda tavof qilish va qora toshga tegish. Al-Harom dunyodagi eng katta masjidlardan biridir. Bu yerda har yili zul-hijra oyining birinchi o'n kunligida 2 milliongacha ziyoratchilar yig'iladi.

Haj marosimining boshqa bir xil darajada muhim tarkibiy qismlari mavjud, masalan, shaytonni toshbo'ron qilish, Arafat tog'ida turish, qurbonlik qilish. Musulmon ziyorati uchun ikkinchi eng muhimi - bu payg'ambarning o'zi dafn etilgan Madina shahri. Bu yerda masjid bo'lib, u yerda Muhammad payg'ambar yashagan va uning qabri bo'lgan guruch kulbasi o'rab

olingan. Islomning ko'p muqaddas joylari Quddusda joylashgan. Bu Qoya gumbazi deb ataladigan ibodatxona, sakkiz burchakli masjid, Muhammad payg'ambar Makkadan boshqa uzoq masjidlarga afsonaviy tungi sayohati paytida olib kelingan muqaddas joy.

Turizmning faoliyat sifatidagi ta'rifi ziyorat tushunchasi va mohiyatidan aslo kam emas. "Ziyorat va diniy sayohatlarning ilmiy ta'rifi asoslanib aytishimiz mumkinki, u insonning ma'naviy faoliyatidan ko'ra ko'proq turizm bilan bog'liq" (Beknazarov, 2019) bo'lib, shu asosda ziyoratni ekskursiya sifatida bemalol gapirish mumkin.

Ziyorat turizmini o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash va uni rivojlantirish istiqbollarini belgilash maqsadida turizm ob'ekti sifatidagi "ziyosat" atmasining mohiyati va tabiatini anglab olish lozim. Adabiyotlarda bu atamaga turlicha ta'rif berilib, uning xususiyatlari hali-hanuzgacha to'liq yoritilmagan.

Adabiyotlar sharhi.

Olib borilgan ilmiy-tadqiqotlardan ma'lum bo'ldiki, diniy va ziyorat turizmning ta'riflari hamda mazmuniga turlicha yondashuvlar mavjud. Ziyorat turizmi ko'pchilik xorijiy tadqiqotchilar tomonidan diniy turizmning bir turi sifatida qaraladi. Jumladan, A.V.Babkin, M.B.Birjakov, T.T.Xristov kabi turizm sohasida ko'plab tadqiqotlar olib borgan olimlar diniy turizmning ikkita asosiy turdan iboratligini ta'kidlashganlar. Ya'ni ular ziyorat turizmi hamda o'rganishga oid ekskursion yo'nalishdagi diniy turizmni ajratib ko'rsatadi.

Babkinning (2008) "Специальные виды туризма" nomli o'quv qo'llanmasida "ziyosat turizmi muqaddas joylar, diniy markazlarga borayotgan turistlarga xizmat ko'rsatish va ularning ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat turi" ekanligini keltirib o'tadi.

Baylagasov va Goppalar (2016) "О классификации паломнического туризма" mavzusidagi ilmiy maqolasida ziyorat turizmiga kengroq tushuncha sifatida qarashadi. Olimlarning fikricha, "ziyosat turizmi nafaqat din bilan bog'liq, balki mashhur kishilar qabri yoki uy muzeyini borib ko'rish, ularni xotirlashni ham o'z ichiga oladi" degan fikrni ilgari surishadi.

Vinokurov (2004) "diniy turizm (ziyosat turizmi) muhim diniy marosimlarda ishtirok etish uchun safarga chiqish, diniy yodgorliklar yoki boshqa dinlar tarixi va madaniyati bilan tanishish maqsadidagi turlar, shuningdek, mutaxassislarning din masalalari bilan bog'liq ilmiy safarlarini ko'zda tutadi" deya ta'riflaydi.

Mazin (2009) "Паломничество и религиозный туризм: сравнение сквозь призму тысячелетий" nomli ilmiy maqolasida ziyoratni turizm sifatida qarashga umuman qo'shilmaydi va turizmning ziyoratdan ancha yosh ekanligini ta'kidlaydi. "Diniy turizmning ziyorat va ma'rifiy ekskursiyalar sifatida ikki yo'nalishga bo'linishi, iqtisodiy ko'rsatkichlarga ham asoslanadi, chunki diniy turizm va ziyoratda turistlar transport, turar joy va ovqatlanish uchun pul sarflashadi, ammo bu mezon ularni birlashtirish imkoniyatini nazarda tutmaydi".

Ammo diniy turizm ziyoratning ajralmas qismi ekanligi haqida yana bir fikr bor. Bu fikrda turib olgan olimlar ziyoratning zamonaviy ko'rinishdagi turizmdan ancha oldin paydo bo'lganiga ishora qiladilar. Bu fikrni ba'zi yevropalik tadqiqotchilar ham qo'shadilar. Biroq, muhim diniy ziyoratgohlar joylashgan va ziyoratchilar oqimi ko'p bo'lgan mamlakatlarda ziyoratchilar va sayyohlar o'rtasida aniq farq bor.

Talab ortib borayotgan turistik ob'ektlar – soborlar, masjidlar, diniy muzeylar va ma'naviyat markazlari zamonaviy turizm industriyasining bir qismiga aylanib bormoqda. Din, tarix va madaniyat yodgorliklari odamlarni ma'lum bir mintaqaga yoki shaharga tashrif buyurishga undashda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot jarayonida analiz va sintez, induksiya va deduksiya, tizimli, qiyosiy va omilli tahlil, ilmiy abstraksiya, sosiologik so'rov va boshqa usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Ziyorat - bu aniq belgilangan diniy maqsadlarga ega bo'lgan muqaddas joylarga sayohat qilish hisoblanadi. Ziyorat qadimgi zamonlardan beri ma'lum bo'lib, u yoki bu shaklda deyarli barcha dinlarda qabul qilingan. Shuningdek, "dunyoviy va siyosiy ziyoratlar, yaqin yoki soxta ziyorat sohasidagi sayohatlar - diniy bayramlar va marosimlarni o'tkazish uchun tadbir turizmi, shuningdek, madaniy va diniy sifatida aniqroq tavsiflangan ma'rifiy maqsadlardagi ibodat joylariga tashkil qilinadigan turizm ham ma'lum" (Beknazarov, 2019). Ayni paytda barcha turdagi ziyoratchilar turizm industriyasi xizmatlaridan keng foydalanmoqda, shu yerning o'zida xizmat ko'rsatish va ekskursiyalar bilan bunday turlarni tashkil etish uchun maxsus sayyohlik kompaniyalari tashkil etilmoqda. Diniy tadbirlar va bayramlar paytida jadal ko'payib borayotgan ziyoratchilar oqimi transport industriasining shakllanishiga ta'sir ko'rsatmoqda.

"Ziyorat madaniy-diniy kognitiv (ko'pincha ko'ngilochar) yoki madaniy-tarixiy sayohatlardan farqli o'laroq, dinning asoslari, ustunlari, aqidalari va qonunlariga, asrlar davomida shakllangan an'analarga mos keladigan o'z maqsadlariga ega. E'tiqod bilan belgilanadigan marosimning chuqur ma'naviy ma'nosi mavjud" (Beknazarov, 2019). Diniy ziyorat tarixan u yoki bu konfessiyaning diniy markazlari tomonidan tuzilgan maxsus ziyorat xizmatlari tomonidan amalga oshirilgan va hozirda ham amalga oshirilmoqda.

1-jadval

"Ziyorat turizmi" tushunchasiga berilgan ta'riflar

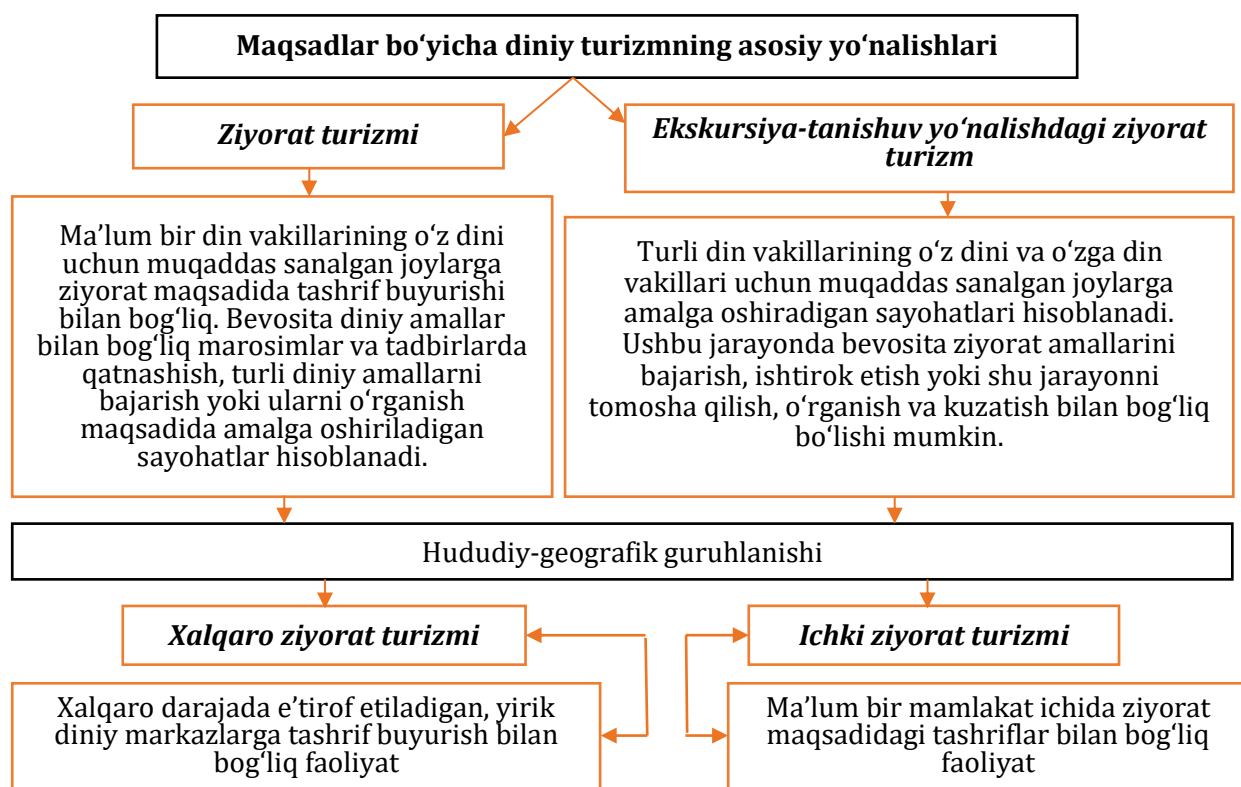
Barber (Barber, R. (1993). <i>Pilgrimages</i> . London: The Boydell Press.)	Ziyorat - ma'lum diniy maqsadlarga qaratilgan bo'lib, muqaddas hududlarga tashrif buyurishni ko'zlaydi hamda ruhiy va ichki e'tiqodga erishish maqsadida amalga oshiriladi.
Smit (Smith, V. L. (1992). <i>Introduction. The quest in guest. Annals of Tourism Research</i> , 19(1), 1-17.)	Ziyorat - atamasi diniy sayohat, ziyorat safari, ayniqsa, qabr yoki muqaddas joylarga tashrif buyurish demakdir. Biroq, u lotin tilidan "peregrinus" so'zidan olinganligi sabab u sayyoh, muxojir, musofir, kelgindi va begona ma'nolarini ham beradi.
Eickelman va Piscatori (Eickelman, D. F., & Piscatori, J. (1990). <i>Muslim travelers – Pilgrimage, migration and the religious imagination</i> . London: Routledge.)	Ziyorat sayr-sayohat shakli bo'lib, aholi harakatining bir turi. "Harakatlar" ma'lum tartib-qoidalar asosida yuzaga keladi. Ushbu harakat insonlarning katta hajmdagi harakatlarini dunyo bo'ylab o'z ichiga oladi hamda har kungi sayohatlarga ta'luqlidir.
Islom ensiklopediyasi (“O'zbekiston milliy yensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti. Toshkent-2017)	Ziyorat - muqaddas joylarga, mozar va qabristonlarga borib muayyan rasm-rusumlarni bajarib kelish. Ziyorat marosimi, odatda qabr tepasida ayrim suralarni o'qib marhum haqiga duo qilish, shuningdek, hayr-ehson, sadaqa berish kabilardan iborat.
A.V.Babkin (Spesialnie vidi turizma. Rostov-na-Donu: Feniks, 2008. - 252 s.)	Ziyorat turizmi muqaddas joylar, diniy markazlarga borayotgan turistlarga xizmat ko'rsatish va ularning ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq faoliyat turi.
L.V.Baylagasov, M.I.Goppa (О классификации паломнического туризма // Международный научный журнал «Символ науки», - 2016, - №10. - 192-194 с)	Ziyorat turizmi nafaqat din bilan bog'liq, balki mashhur kishilar qabri yoki uy muzeyini borib ko'rish, ularni xotirlashni ham o'z ichiga oladi.
M.A.Vinokurov (Что такое туризм? // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2004. – № 3. – С. 19-24.)	"diniy turizm (ziyosat turizmi) muhim diniy marosimlarda ishtirok etish uchun safarga chiqish, diniy yodgorliklar yoki boshqa dinlar tarixi va madaniyati bilan tanishish maqsadidagi turlar, shuningdek, mutaxassislarning din masalalari bilan bog'liq ilmiy safarlarini ko'zda tutadi" (Что такое туризм? 2004).

Manba: muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

Ziyorat maxsus faoliyat turi sifatida, avvalambor, diniy huquqiy normalar bilan tartibga solinadi, chunki mohiyatan ma'naviy mazmuni diniy marosimdir. Shu bilan birga, bunday ziyorat ko'pincha uzoqqa boradigan sayohat bo'lib, ziyoratchining o'zi ham, ziyorat tashkilotchilari ham ushbu davlatning, ham xalqaro va milliy bo'lishning huquqiy normalari va qoidalariga rioya qilishlari va ularga rioya qilishlari shart. (boshqa shtatlar), agar bu sayohat boshqa mamlakatlardagi ziyoratgohlarni ziyorat qilish, davlat chegaralarini kesib o'tish bilan bog'liq bo'lsa.

Bugungi kungacha ziyorat turizmi turlicha tariflangan bo'lib, ziyorat turizmi fenomenasi uzoq yillik ziyoratgohlarga ruhan poklanish maqsadida tashrif buyurishga ham bog'liqdir. Ziyorat turizmi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarimiz natijasida "Ziyorat turizmi" tushunchasiga olimlar tomonidan berilgan turlicha ta'riflarni o'rganib chiqdik. Ushbu ta'riflarni quyidagi jadvalga birlashtirdik (1-jadval). Ziyorat turizmiga berilgan ta'riflarni o'rgangan holda hamda tadqiqotlarimizdan kelib chiqib aytish mumkinki "Ziyorat turizmi ma'lum bir dinga e'tiqot qiladigan insonlarning ma'nan va ruhan poklanish ehtiyojlarini qondirishga, shuningdek ziyorat ob'ektlari hamda jarayonlarini tomosha qilishga qaratilgan sayr-sayohat shaklidir".

Ziyorat turizmi - diniy turizmning kishilarning muqaddas qadamjolarni ziyorat qilishlari va u yerda hurmat va ehtirom ko'rsatishlari bilan bog'liq jarayon tushuniladi. Ziyorat turizmining asosiy elementlaridan biri ekskursiya bo'lib hisoblanadi. Bunda muqaddas joylarni borib ko'rish bilan chegaralanmay, uni tarixini o'rganishni ham o'z ichiga oladi.

1-rasm. Maqsadlar bo'yicha turizm turlari va diniy turizmning asosiy yo'nalishlari

Manba: muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

Bizning fikrimizcha **ziyosat turizmi** - ma'lum bir din vakillarining o'z dini uchun muqaddas sanalgan joylarga, tarixiy, madaniy va tabiiy resurslar bilan bog'liq bo'lgan muqaddas qadamjolarga, o'ziga xos ziyorat jozibadorligiga ega ob'ektlarga turistlarning tashriflarini tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan turistik faoliyatdir. Ziyorat turizmi bilan bog'liq faoliyat bevosita ziyorat amallarini bajarish, diniy amallar bilan bog'liq marosimlar va tadbirlarda qatnashish yoki ularni o'rganish maqsadida amalga oshirilishi mumkin. Bu

jarayonda, turli din va aholi qatlamlari vakillarini nafaqat ziyorat, balki ular tashrif buyurgan joylarning tarixiy, madaniy va badiiy qadriyatlari bilan tanishtirish imkoniyatini beradi.

“Ziyorat insonning voqelikka muayyan munosabatini nazarda tutadi. Ziyoratchilarning psixologik xususiyatlari juda xilma-xildir. Ko‘p hollarda ziyoratchi allaqachon o‘rnatilgan qadriyatlar tizimiga ega bo‘lgan chuqur dindor shaxsdir. U o‘zining ma’naviy va axloqiy maqsadlariga erishish uchun odatdagi turmush tarzidan: ijtimoiy davradan, zavqlanishdan, oziq-ovqatdan bir muddat voz kechishga tayyor. Ziyorat g‘oyasi ma’lum bir qiyinchilik sharoitidagi amallarni, shu sharoitda bo‘lish uchun ixtiyoriy ravishda zimmasiga olgan majburiyatlarni nazarda tutadi. Bu insonning abadiy ruhiy nomi uchun vaqtinchalik va o‘tkinchi materialni qurbon qilishga tayyorligini anglatadi. Hinduizm, buddizm, nasroniylik va boshqa dinlarda piyoda ziyorat qilish, ayniqsa allaqachon mavjud yo‘llar bo‘ylab rivojlangan. Odamlar odatdagi yashash joylarida etarlicha marosim harakatlariga ega bo‘lmaganda, hajga boradilar. Ular sayohat qilishadi yoki muqaddas joylarga borishadi, ular o‘zlari uchun yanada mazmunli bo‘lgan yangi diniy joylarni boshdan kechiradilar. Bunda har xil ziyorat turlari mavjud. Ishtirokchilar soniga ko‘ra va oilaviy mansubligiga ko‘ra yakka, oilaviy va jamoaviy ziyoratlarga bo‘linadi. Davomiyli bo‘yicha ziyoratlar uzoq va qisqa bo‘lishi mumkin. Ilgari, rus pravoslav qonunlariga ko‘ra, 10 kundan ortiq davom etadigan sayohat ziyorat hisoblangan” (Bibliofond.ru., 2022). Ziyoratchilar tashrif buyuradigan ob‘ektlar qaysi davlatda joylashganiga qarab, ichki va xorijiy sayohatlar mavjud.

Xalqaro globallashuv sharoitida butun dunyoda turizm sohasini jadal rivojlantirish, kelajakni o‘ylab unga qo‘yilayotgan yirik investitsiya hisoblanadi.

Bugungi kunda jadal rivojlanib borayotgan turizm turlaridan biri bo‘lgan ziyorat turizmi mamlakatimiz Prezidentining ham e‘tiboridan chetda qolgani yo‘q. Bu borada, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2018 yil 6 fevraldagi “Kirish turizmini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3509-sonli Qarori asosida mamlakatimizda kirish turizmini, xususan, ziyorat turizmi asosida kirish turizmini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi ustuvor vazifalarni belgilab bergan:

1. Ziyorat turizmini qo‘llab-quvvatlash bo‘limini tashkil etish;
2. Ommaviy axborot vositalarida, shu jumladan, xorijiy ommaviy axborot vositalarida O‘zbekiston to‘g‘risida Islom dini va boshqa jahon dinlarining madaniy-tarixiy va ilmiy-texnologik markazi sifatida axborot materiallarini targ‘ib qilish;
3. O‘zbekiston Respublikasida ziyorat turizmini rivojlantirish bo‘yicha amaliy chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish;
4. Xorijlik turistlar, jumladan, ziyorat qilish maqsadida kelayotgan turistlar uchun viza va ro‘yxatdan o‘tish tartibotlarini bosqichma-bosqich soddalashtirish.

Muhtaram Prezidentimizning 2021 yil 9 fevraldagi “Respublikada turizm bozorining turli segmentlariga yo‘naltirilgan turizm mahsuloti va xizmatlarini diversifikatsiya qilish, ularning raqobatbardoshligini yanada oshirish, maqbul va qulay ichki va xalqaro ziyorat turizmi muhitini yaratish, transport yo‘nalishlarini kengaytirish, transport xizmatlari sifatini oshirish, turizm mahsulotlarini keng targ‘ib qilish, shuningdek, mamlakatimizning sayohat va dam olish uchun xavfsiz manzil sifatidagi imidjini mustahkamlash maqsadida” (Farmon, 2021) qabul qilingan PF-6165-sonli Farmonida O‘zbekiston Respublikasida Ziyorat turizmini yanada rivojlantirish bo‘yicha bir qancha vazifalarni belgilab berilgan hamda “Xorijiy mamlakatlarda O‘zbekiston Respublikasining ziyorat turizmi salohiyatini manzilli targ‘ib qilish chora-tadbirlari rejasini” ishlab chiqilgan.

Qolaversa, Respublikamizdagi boy tarixga ega qadamjolar, muqaddas ziyoratgohlar mavjudligi hududda ziyorat turizmini rivojlantirish orqali nafaqat mahalliy balki, xorijlik sayyohlar oqimini kengaytirish imkoniyatlarini vujudga keltiradi. Turizm sohasini rivojlantirish uchun qadimiy obidalar va muqaddas ziyoratgohlar, tarixiy va madaniy ahamiyatga ega yodgorliklar bilan bir qatorda, xalqimizning betakror madaniyati va an‘analari, xushmanzara tabiati hamda fayzli go‘shalari bilan sayyohlarni o‘ziga rom etib kelayotgan

mamlakatimizda ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan sa'y-harakatlar turizm industriyasi hamda infratuzilmasini yanada rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu sababli Respublikamizda ziyorat turizmi imkoniyatlaridan samarali foydalanish samaradorligini oshirish yo'llarini tadqiq qilish, bu borada zarur ilmiy jihatdan asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish o'ta dolzarbdir.

Ziyorat turizmini mamlakatimizda yanada rivojlantirish maqsadida ko'plab islohotlar amalga oshirilmoqda. Shunday islohotlardan biri sifatida yurtimizga tashrif buyurayotgan ziyoratchilarga qulaylik yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish Davlat qo'mitasining "Turistik xizmatlarni sertifikatlashtirish markazi" davlat unitar korxonasi tomonidan yangi davlat standarti ishlab chiqildi. Bunda O'zDSt 3220:2017 "Turistik xizmatlar. Joylashtirish vositalari. Umumiy talablar" bo'yicha standart 2018 yilning 1 yanvaridan kuchga kirdi.

O'rnatilgan qoidalarga ko'ra, har bir mehmonxonaning umumiy xonalar sonining kamida o'ndan birida Qur'oni Karim, ibodat qilish uchun joy namoz hamda kamida 30 foizida qibla ko'rsatgichi bo'lishi shartligi va qulayliklar belgilab quyildi.

Xulosa va takliflar.

Jahon sayohat va turizm kengashi (WTTC) tomonidan "Sayohat va sayyohlik sanoatining iqtisodiy natijalari" bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarda respublikamiz sayyohlik sohasi jadal taraqqiy topayotgan besh davlatning biri sifatida qayd yetilganini ko'rishimiz mumkin. "Turizm nafaqat iqtisodiy rivojlanish hamda yalpi ichki mahsulot hajmining ortishi, balki aholi bandligini ta'minlash, turmush darajasi va sifatini oshirish, mamlakatimizga tashrif buyurgan turistlar hisobiga xorijiy valyuta tushumini oshishiga, yurt farovonligi va taraqqiyoti yuksalishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi"¹. Mutaxassislarining hisob-kitoblariga ko'ra, har 30 nafar sayyoh mamlakat turizmi sohasida bitta, unga turdosh tizimlarda esa ikkita yangi ish o'rnini yaratishga turtki beradi.

Shu tufayli mamlakatimizda ziyorat turizmini rivojlantirishda quyidagi ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz:

- Mamlakatimizdagi ziyorat turizmi resurslarining salohiyatini o'rganib ulardagi mavjud imkoniyatlardan foydalangan holda yangi turistik marshrutlarni ishlab chiqish;
- Ziyorat turizmi ob'ektlaridagi kerakli infratuzilmani shakllantirish;
- Ziyoratchilarga ko'rsatiladigan (joylashtirish, ovqatlanish, transport) xizmatlar sifatini oshirish;
- Ma'lum bir toifalarga tegishli bo'lgan halol muvofiqlik sertifikatiga qo'yilgan talablar asosida xizmat ko'rsatadigan umumiy ovqatlanish korxonalarini tashkil etish va boshqalar.

Respublikamizda olib borilgan ko'pgina qurulish-bunyodkorlik natijasida turistik resurslarning soni yanada ko'paydi va ularning ahvoli ancha yaxshilandi. Bu esa turizm sohasining rivojlanishida, ayniqsa ziyorat turizmning barqaror rivojlanishida muhim omilga aylanmoqda.

O'zbekistonda ziyorat turizmi sohasiga alohida e'tibor qaratilmoqda hamda bu soha rivojlanib borayotganligi sababli islom diniga e'tiqod qiluvchi va musulmon aholiga ega bo'lgan ko'plab davlatlardan musulmon turistlar tashrif buyurmoqda. "Jahonda 1,6 milliarddan ortiq musulmonlar bo'lib, dunyoning deyarli barcha mintaqasida musulmonlar yashaydi. Indoneziya (260 mln.), Malayziya (32 mln.), Pokiston (150 mln.) singari mamlakatlarning fuqarolarini ziyorat turizmi maqsadida Buxoro, Samarqand, Toshkent va Termiz shaharlarida joylashgan muqaddas qadamjolarga jalb etish O'zbekiston uchun ulkan imkoniyatdir. Ushbu shaharlarda joylashgan muqaddas qadamjolar, avliyolar va ulamolarning maqbaralari, qadimiy masjid va madrasalar, muqaddas qo'lyozmalarni ko'rsatish turizm salohiyatini yaxshilashga turtki bo'lishi turgan gap" (Jiyanov, Xudoynazarov, 2019).

¹ <https://in-academy.uz/index.php/ejar/article/download/3828/3391/3446>

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2020 yildagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida ziyorat turizmini jadal rivojlantirish zarurligiga alohida to'xtalib, yurtimizda 8 ming 200 dan ziyod madaniy meros ob'ekti mavjud bo'lib, turizm marshrutlariga ularning atigi 500 tasi kiritilganligini ta'kidladilar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizmni izchil rivojlantirish istiqbollariga bag'ishlangan yig'ilishda "O'zbekiston ham sayohat, ham ziyorat uchun qulay mamlakat. Chunki ona zaminimizda butun dunyoga ma'lum va mashhur bo'lgan ajdodlarimiz mangu qo'nim topgan. Ular qoldirgan boy ma'naviy madaniy merosga xalqaro maydonda qiziqish juda katta" (uza.uz, 2017), – deb ta'kidlagan edi. Haqiqatan ham mamlakatimizda ziyorat turizmini rivojlantirish orqali turizm sohasini yangi bosqichlarga olib chiqish uchun mamlakatimiz boy turistik salohiyat va imkoniyatlarga ega. Shunday ekan, oldimizda turgan muhim vazifalardan biri, O'zbekistonning ziyorat turizmini rivojlantirish imkoniyatlarini va istiqbollarini tadqiq qilish hisoblanadi.

Adabiyotlar /Lumepamypa/Reference:

Beknazarov F.A. (2019) Ziyorat turizmi tushunchasining mohiyati va uni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari // Servis. №3.

Beknazarov F.A. (2019) Ziyorat turizmi tushunchasining mohiyati va uni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari // Servis. №3.

Bibliofond.ru. (2022). Лучшие рефераты, дипломные, курсовые работы - бесплатно: Библиофонд! [online] Available at: <http://bibliofond.ru>

Farmon (2021) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 9 fevraldagi "O'zbekiston respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6165-sonli Farmoni.

Jiyanov O'P., Xudoynazarov Yu.R. (2019) "O'zbekiston-ziyosat turizm markazlaridan biri". Buyuk ipak yo'li chorraxasida ziyorat turizmining renessansi (ilmiy maqolalar to'plami). S.: -192 s.

uza.uz (2017). Туризмни янада ривожлантириш масалалари муҳокама қилинди. [online] Uza.uz. Available at: <https://uza.uz/uz/posts/turizmni-yanada-rivozhlantirish-masalalari-mu-okama-ilindi-03-10-2017>

Бабкин А.В. (2008) Специальные виды туризма. Ростов-на-Дону: Феникс, - 252 с.

Байлагасов Л.В., Гонна М.И. (2016) О классификации паломнического туризма // Международный научный журнал «Символ науки», - №10. - 192-194 с

Винокуров М.А. (2004) Что такое туризм? // Известия Иркутской государственной экономической академии. – № 3. – С. 19-24.

Мазин К.А. (2009) Паломничество и религиозный туризм: сравнение сквозь призму тысячелетий // Современные проблемы сервиса и туризма. – № 4. – С. 8-24.

Что такое туризм? (2004) // Известия Иркутской государственной экономической академии. – № 3. – С. 19-24.